

рослин Кременецького ботанічного саду мають важливе значення в історії розвитку ботанічної науки на Тернопільщині, відіграють істотну роль в культурній спадщині нашого регіону, використовуються для наукових досліджень, демонстрації та навчальних цілей.

Література

1. *Каталог* рослин Кременецького ботанічного саду / [Іваницький Р.С., Ліснічук А.М., Гнатюк І.А. та ін.]. — Кременець, 2015. — 160 с.
2. *Кременецький ботанічний сад: каталог рослин* / [В.Г. Стельмашук, А.М. Ліснічук, О.А. Мельничук, Р.Г. та ін.] // Природно-заповідні території України. Рослинний світ. — Київ, 2007. — Вип. 8. — 159 с.

УДК 585+582.572.7.001.33 (477.46)

**КОЛЕКЦІЯ ВИДІВ І СОРТІВ РОДУ *IRIS* L. УМАНСЬКОГО
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ САДІВНИЦТВА**

Т. В. Мамчур, В. П. Карпенко, О. О. Поліщук

Уманський національний університет садівництва
E-mail: mamchur-tv@ukr.net

Підготовка фахівців зі спеціальності “Садово-паркове господарство” потребує створення різноманітних колекцій рослин одного роду з метою вивчення їх еколого-біологічних особливостей та можливостей використання при створенні різних садово-паркових композицій, у тому числі й на території університету. Види роду *Iris* L. здавна використовувалися в озелененні, оскільки більшість з них мають високий ступінь декоративності. Загалом це сорти і невелика кількість видів, тоді як природні види характеризуються широкою гамою кольорів, формою і розмірами квіток, строками цвітіння та іншими декоративними якістьми. У зв’язку з цим вивчення біологічних та декоративних особливостей колекції видів та сортів роду *Iris*

на базі Уманського НУС є актуальним та перспективним.

Роботу з селекції та інтродукції ірисів було розпочато в Уманському сільськогосподарському інституті (нині Уманський національний університет садівництва) ще в 1959 році відомими вченими-ботаніками В.Ф. Ніколаєвим і М.І. Бондаренком. У цей період було створено ірисарій, в якому нараховувалось 120 сортів [1, 2].

Нині в Україні інтродукцією ірисів займаються практично у всіх ботанічних садах і дендропарках, зокрема в “Олександрії” (м. Біла Церква) та “Софіївці” (м. Умань), ім. М.М. Гришка (м. Київ), ім. О.В. Фоміна (м. Київ), ВНАУ “Поділля” (м. Вінниця), ХНУ ім. В.Н. Каразіна (м. Харків) та інших ботанічних садах [3, 4]. Разом з тим у 2010 році Україна за кількістю виведених і зареєстрованих у Американській спілці ірисів (AIS) нових сортів зайняла третє місце в світі [5, 6].

Головні завдання інтродукції ірисів: з’ясувати актуальні і практичні питання, що стосуються світового сортименту, онтоморфогенезу, біології росту і розвитку, характеру успадкування ознак та провести інтродукційне сортовивчення в усіх регіонах України.

Рід *Iris* поділяють на декілька підродів:

Ірис (*Iris*) – 90 видів. Головна ознака – борідка. Виділяють такі секції: Ірис, Онкоциклус, Регелія, Гексапогон, Псаммірис, Псеудорегелія. Із секції Ірис найбільш відомі і розповсюджені І. Альберта (*I. albertii*), І. безлистий (*I. aphylla*), І. блідий (*I. pallida*), І. вильчастий (*I. furcata*), І. карликовий (*I. pumila*), І. пістрявий (*I. variegata*), І. флорентійський (*I. florentina*) та багаточисленні іриси, що відомі як бородаті. Іриси інших секцій підроду Ірис погано адаптуються до наших умов і тому практично не використовуються в озелененні.

Лімнірис (*Limniris*) – 60 видів. Відрізняються відсутністю борідки, їх ще називають безбороді іриси. Виділяють такі секції: Іонірис, Лімнірис. Із останньої в культурі часто зустрічаються – І. жовтий (*I. pseudocorus*), І. гладкий (*I. laevigata*), І. Кемпфера (*I. Kaempferi*), І. різнокольоровий та І. Віргінський (*I. versicolor* та *I. virginica*), І. сибірський (*I. sibirica*), І. щетинистий (*I. setosa*), І. східний (*I. sanguinea*), І. молочно-білий (*I. lactea*). До секції

Іонірис належать лише два види: І. російський (*I. ruthenia*) та І. одноквітковий (*I. uniflora*).

Ксірідіон (*Xiridion*) – 20 видів. Відомі ще під назвою Спурія іриси. Зустрічаються такі види із цього підроду: І. жовто-білий (*I. ocroleuca*), І. злаколистий (*I. graminea*), І. карталінський (*I. carthaliniae*), І. низький (*I. humilis*).

Кроссірис (*Crossiris*) – 11 видів. Відмінна ознака гребінь на нижніх пелюстках. Сюди належать І. Ватта (*I. Wattii*) та І. японський (*I. japonica*) [5, 6].

Визначною подією ХХІ ст. можна назвати створення в Україні у 2010 р. УСІ – Української спілки Ірису, головною метою якої є популяризація і пропаганда культури ірису та розвиток вітчизняного ірисівництва. Тож з впевненістю можна констатувати, що нині, як і кілька століть тому, культура ірису не втратила своєї актуальності, а навпаки – набуває все більшої популярності. Тому історія інтродукції видів роду *Iris* та їх сортів в Україні триває і з часом в неї буде вписано нові сторінки [2].

На базі Уманського НУС у 2013 р. розширено колекцію ірисів, яка налічує більше 200 сортів: Акаліф (1 шт.), Алінора (1), Бджілка Золота (1), Брат Забудька (4), Ванільне Небо в Долонях (1), Вальс Кохання (1), Ведмежатко (1), Веселкове свято (1), Ветер Пустыни (1), Візерунок (1), Вільний Шляхтич (1), Водограй (1), Волхв (1), Впіймай звіра (1), Грайливка (2), Грішниця (1), Громолиця (1), Гуцулка Ксеня (3), Давлурі (1), Дарунок (1), Джерело спокус (1), Дозвілля (1), Доктор Джаз (1), Доля хоробрих (1), Жовта ріка (1), Звірик (1), Зодчий (1), Зозуліні черевички (1), Емігрантка (2), Іванко (2), Іринка (2), Кабаре Мулен Руж (2), Капітошка (2), Каприз (1), Княжий Галич (1), Козаченька (1), Кралечка (1), Кривдниця (1), Крила Титана (1), Крилатий Марабу (1), Люлі-Люлі (2), Мадам Брошкина (1), Марєво (1), Марьяночка (1), Мила (1), Минор (1), Мій рок-н-рол (1), Модний капелюх (1), Намистинка на хмаринці (2), Намір (1), Незгода (1), Нефритовий палац (1), Нічка (1), Нічний Клуб-Денс (1), Обіцянка (2), Олівія (3), Перлина в чадрі (1), Перша ластівка (1), Печатка короля (1), Подарунок Ельфів (2), По дорозі в казку (1), Полтавчанка (1), Пташечка (1), Початок дефіле (1), Пророцтво (2), Репліка (1), Різдвяна Зірничка (1), Родзинка (1),

Різноманіття фітобіоти та її збереження

Рожева хмарка (1), Рулада (2), Серпанок (1), Скарби Софії (1), Скіфія (1), Соната бузку (1), Сонячні вуста (1), Сонячні кларнети (1), Сподівання (1), Стомлене Сонце (1), Сумчанка (1), Суничне літо (2), Тамбо (1), Танець Афелії (2), Танець Леопарда (1), Танцівниця (1), Фігляр (1), Цвітень (1), Цікавинка (1), Чари Мольфарок (1), Шестиплечик (2), Я вже не плачу (1), Ясна діброва (1), Adorable Rose (1), Autumn Thunder (1), Balancing Act (2), Balderdash (1), Bermuda Triangle (1), Bewitchment (1), Blue Hat Boy (1), Blowing Kisses (1), Bold Encounter (1), Bold Vision (1), Boysenberry Buttercup (1), Catwalk Queen (1), Celtic Belle (1), Clear Blue Sky (1), Clothed in Glory (1), Darcys Choice (1), Designer Label (3), Depeshe Mode (2), Destined to Dance (1), Diversion (2), Don't touch (2), Double Click (2), Gerald Briere (1), Genuflect (1), Head of the River (1), If You Dare (5), Island Coral (1), Lemon Freeze (1), Meow (3), Montmartre (1), Ozark Rebounder (1), Original Art (1), Pretty Edge (1), Pride and Prejudice (1), Red Rock Canyon (1), Restless Heart (1), Ruby Morn (1), Sambuca Rosa (1), Synergy (1), Stuart Little (1), Treasured (1), Wedding Night (1), Wonderful World (1).

У 2015 році колекція поповнилася сортами – About Town (2), American Classik (3), Arctic Burst (1), Arctic Express (2), Afternoon in Rio (1), Autumn Leaves (1), Bldlands (1), Blueberry Bliss (1), Boogie Woogie (2), Broad Shovlders (3), Carl and Sissy (1), Copatonic (1), Cothic Romance (3), Country Cork (4), Discovered Treasure (1), Dream Time (2), Fiesta Song (3), Finalist (4), Fit the Bill (2), Gifted Heart (1), Gypsy Geena (1), High Master (3) Hook (3), M'inds Eye (4), Vienna Waltz (4), Wild Frontier (5), World Premier (2).

У 2016 році – Барва (1), Героям Небесної Сотні (1), Дві зірки (1), Alpenview (1), Ancient Echoes (1), Astrology (1), Blue Crusader (3), Cloud Palace (1), Dance Recital (1), Fancy a Flutter (2), Full Figured (1), Gothic Romance (1), Gracious Curves (1), Happenstance (2), Kaligazam (2), Latin Lark (2), Llama Mama (1), Pirate Ahoy (1), Power Point (3), Repertoire (1), Ring Around Rosie (3), Sea Power (1), Stricly Jazz (3), Winter Waltz (1), Wintry Sky (2), Yaguina Blue (2).

Також збагачено видовий склад роду *Iris*: *I. aphylla* L., *I.*

germanica L., *I. graminea* L., *I. sibirica* L., *I. pontica* (Zapal.) Prodan., *I. pallida* Lam., *I. pumila* L., *I. halophila* Pall., *I. florentina* L. з метою використання їх в озелененні.

Таким чином, колекція ірисів Уманського НУС містить сорти різних класів (ТВ – високі борідкові іриси, SDB – карликові борідкові ін.) та різні види, що потребують детального їх вивчення з метою створення садово-паркових композицій за розподілом кольору квітки, терміном цвітіння.

Література

1. *Бондаренко М.І.* Нові форми жоржин / М.І. Бондаренко // Резерви збільшення виробництва сільськогосподарських продуктів: Зб. наук. пр. УСГІ. — Черкаси, 1967. — С. 321—324.
2. *Карпенко В.П.* Історія інтродукції видів і сортів роду *Iris* L. в Україні на фоні світових тенденцій / В.П. Карпенко // Вісник Уманського НУС. — Вип. № 2. — Умань: УНУС, 2015. — С. 85—92.
3. *Швець Т.А.* З історії інтродукції видів роду *Iris* L. в Україні та про перспективи використання їх в озелененні / Т.А. Швець // *Studia i materialy* — 10 (16). — Warszawa, 2001. — С. 289—290.
4. *Швець Т.А.* Інтродукція видів роду *Iris* L. у Національному дендрологічному парку “Софіївка” та перспективи їх використання в озелененні / Т.А. Швець // Автохтонні та інтродуковані рослини України. — НДП “Софіївка”. — НДІ НАН України, 2005. — С. 403—412.
5. *Middle European Iris Society* — [Електронний ресурс]. — Режим доступу. — <http://www.euroiris.org/en/index.htm>.
6. *The American Iris Society*. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу. — <http://www.irises.org>